

O Publiu Korneliu Tacitu, ki velja za enega prvih pisateljev, ki so kdaj živeli, in za najboljšega rimskega zgodovinarja, ni nikjer sporočeno, kdaj in kje se je rodil, in tudi ne, kje je umrl. Vendar pa so učeniki raziskovalci na osnovi nekega pisma (VII, 20, 3) mlajšega Plinia in raznih drugih okoliščin dognali, da se je rodil leta 55 po n. št. Potek Tacitovega izobraževanja in njegova politična kariera jasno kažeta, da je bil iz ugledne in premožne rodbine. Opravljal je celo vrsto visokih državnih služb. Kot mladenič se je vneto posvečal govorniškemu študiju in se po stari navadi oklepal slavnih zastopnikov govornišva. Zgled in vzor sta mu bila predvsem M. Asper in Iulius Sekundus, najsijajnejša govornika v Vespasiano-rem času. Bržkone je bil tudi Kvintilian njegov učitelj. Iz omenjenega Pliniovega pisma izvemo, da si je Tacitus že zgodaj pridobil zveneče ime s svojo govorniško dejavnostjo. Pozneje so ga občudovali kot najbolj pomembnega govornika njegovega časa in mladi ljudje so se zbirali okrog njega, da bi se pri njem učili umetnosti govornišva. Ta ugledni položaj je gotovo tudi vplival na poznejšega namestnika v Britaniji Gnea Iulija Agrikola, ki je dal triindvajsetletnemu mladeniču leta 78 svojo edino hčerko za ženo. To je bila za Tacita velika odlika in mu je pripravila pot k najvišjim dostojanstvom v državi. Svojemu tastu je Tacitus postavil častni spomenik v svojem spisu »De vita et moribus Agricolae«, ki je mojstrovina antične biografije.

Po tej knjigi o Agrikoli je sledil še istega leta spis »Germania«, v katerem opisuje navade in mravi še nepokvarjenega, samorastnega naravnega naroda v nasprotju z nravno gnilobo takratnega Rima; Tacitus oženo slutni nevarnost, ki preti rimski državi s severa.

Še prej pa je Tacitus napisal »Dialogus de oratoribus«, ki dokazuje, da je Tacitus začel svojo literarno dejavnost kot govornik in je po njej tako zaslovel, da je v Rimu

veljal za največjega govornika. To njegovo mladostno delo primerja govorništvu republike z govorništvom cesarstva ter utemeljuje njegov propad s slabim političnim razvojem.

Za razumevanje njegovih nadaljnjih spisov je prav, če povemo še kaj o njegovi politični karieri in njegovih visokih državnih službah. Cesar Vespasian ga je poslal kot prokuratorja v belgijsko Galijo, Titus ga je imenoval za kvestorja, tribuna in edila, Domician (88 po n. št.) za pretorja in člana svečeniškega kolegija petdeseterice, Nerva (97) za konzula in pozneje za prokonzula v provinci Aziji. Pod Domicianom je bil kot član senata priča krvavih obsodb, ki so bile izrečene na ukaz tega tirana; njegovo samovoljno vladanje je z zagrenjenim molkom prešel. Potem pa je začel objavljati svojo zgodovino cesarjev. Pri tem ga je vodilo prepričanje, da je z začetkom monarhije nastal ne le političen, ampak tudi npravstven potres. Toda dolga despotija ga je napravila opreznega; kakor pozneje pisatelji v času inkvizicije, tako tudi Tacitus ni hotel, da bi ga vedno vsi razumeli; zato so prene-kateri njegovi stavki temni, nejasni, včasih kakor uganke.

Zgodovinski deli »Historiae« in »Annales« sta napravili Tacita za največjega zgodovinarja Rima in za vzor vsem stoletjem. Obsegata čas od Augustove smrti do umora Domiciana. Historiae podajajo zgodovino cesarske hiše Flavioev; delo je nepopolno ohranjeno. Obširno opisuje dogodke od Neronove smrti do leta 70, torej dogodke, ki jih je avtor sam doživel. »Anali« (»Annales« ali prvotno »Ab excessu divi Augusti«), ki so bili napisani pozneje kot »Historiae«, pripovedujejo zgodovino julijske cesarske hiše: Tiberia, Kaligule, Klaudia in Nerona. Pa tudi od tega dela se je mnogo izgubilo. Najznamenitejše so prve knjige (I—VI), ki opisujejo Tiberiovo dobo. Zlasti Tiberiovega značaja je bilo težko priti do dna in ga nadrobno prikazati, toda Tacitus je to nalogo rešil s tankim psihološkim razumevanjem in veliko nepristranostjo.

Jezik v obeh zgodovinskih delih je (posebno v »Analih«) prav bizaren, samosvoj in umeten: tako ni nikoli noben Rimljan govoril in tudi nihče pisal.

F. B.